ه□راری □□وویی کاپیتاڵیزم…
مەحمود عەبدوڵڵا

مر□قی بەڕۆبۆتکراو ،وێڵ بەدوای چێژو ،بەختەوەری “گا ئاسا”وەک نیچە دەیگوت:مر□قی مۆدێرن دەیەوێت بەختەوەربێت وەک گا یەک. ژیان کورت دەکرێتەوە لەوەی تۆ بخۆیت و بخەویت،هیچ پێویست ناکات مەراقی کۆمەڵکوژی ملیۆنان مر□ق بیت ،پێویست ناکات خەمی ئەوانیترت بێت،لێگەڕێ با خەڵک لەنەهامەتیدا بژین،ئەگەر تۆ شوێنەکەت ئارامبو ئەوا کێشەی تۆنیە خەڵکیتر بەهۆی جەنگەکانی کاپیتاڵیزمەوە ئاوارەن،لێگەڕێ گرنگ تۆکارو ئابوریەکی باشت هەیە،سوپای بێکاران بەتۆچی. نیچە لێرەدا دژی فەلسەفەی تاکگەرایی مۆدێرنەیە کە مرۆڤێکە بیریش ناکاتەوە بۆئەوەی گەدەی تێک نەچێت.

نوح هەراری بە پشت بەستن بەفەلسەفەی ئەبیکۆڕ و بێنتهام و میل ،مەیلێکی وانیشاندەدات،ئەلبەت هەردەبێ پەنا بۆزانستیش ببات ،چونکە ئەمڕۆ هەندێک خوڕافە بێ پاڵپشتی زانست مومکین نین.

زیرەکی هەراری لەوەدایە بەشێوازێکی گریمانەیی ،مێژوی ئایندەمان بۆ دەخوێنێتەوە،وەک فاڵگرەوەیەکی سیستەم گریمانەی ئایندەیەکی زێڕین دەکات ،لەلایەکیش وا نیشاندەدات کە ئەوە هەر خەیاڵێک بێت،گریمانەیەکی دور بێت،وەلێ دەستبەرداری ئەوە نابێت کە پێمانبڵێت:ئەوگریمانانە پێویستین بۆ سیستەمی سەرمایەداری . چ گریمانەیەک ؟ قسە لەسەر دوگریمانە و پێشبینی بۆئایندە دەکات ،نەمری و بەختەوەری.

سەیر ئەوەیە هەراری ئەوانە وەک پێویستی کاپیتاڵیزم دەبینێت،واتا سەرمایەداری ئەو دو ئارەزوە دەکاتە پڕۆژەی خۆی،بەڵام دەڵێت:نەک لەبەر خودی مر□ق ب□□کو لەپێناو قازانج،ئێ دیارە دەبێ وابڵێت چونکە سەرمایەداری بەچاوی قازانج سەیری هەموشت دەکات تەنانەت ئەخلاق و مر□ق و خودی ژیانیش . ئەو پێیوایە کە مر□ق ل□سەدەی ٢١ دا،پشکێکی گەورەی دارایی دەخەنە گەڕ، بۆ درێژکردنەوەی تەمەن، هەروەها جەنگ لەدژی مەرگ و پیری لەسەدەی بیست و یەک درێژکراوەی کلتوی مۆدێرنە بەبڕوای ئەو.

کێشەکە ئەوەنیە کەمر□ق خ□یاڵێکی وای لەسەرداهەیە،بەڵکو ئەم خەونە شتێکە لەدیدی ئەودا کە بۆ ژیانی کاپیتاڵیزم پێویستە. باسی ئەم هەوڵانەش دەکات کە ل□ ئێستاوە خراونەتەگەڕ،وەک تەرخانکردنی لەسەدا سی وشەشی دارایی گۆگڵ بەدروستکردنی

کۆمپانیای کالیکۆ ،بۆ بۆ چارەسەری کێشەی مەرگ …کالیکۆ

کۆپانیایەکی تایبەتە لەلایەن گۆگڵ دامەزراوە.
پێشبینیەکانی ، ئۆبەرای گرای و ڕەی کێرزوێل بۆنمونە دەنێتەوە،کەدەڵێن هەرکەس دوهەزاروپەنجا خاوەن لەشێکی تەندروست و هەژمارێکی بانکی پڕ بێت دەتوانێ دەساڵ دەساڵ تەمەنی درێژبکاتەوە،دەساڵ دەساڵ تەمەنی درێژ دەکاتەوە.ئەمە لەڕاستیدا قوربانیدان بۆئێستایە لەپێناو داهاتو،وەک ئایدیۆلۆژیا کانیتر،ڕەنگە وەهمێکی خۆشی نیولیبڕاڵەکان بێت، بۆئەوەی ئیدی مرۆڤ لەئێستا وە چاوی لەسەر ساڵی ٢٠٥٠ بێت.زۆر خۆشخەیاڵانە دەڵێت :پیتەر تیێل دامەزرێنەرانی پەی پال کۆمپانیای بواری ئاڵوگۆڕوگواستنەوەی دراو بەشێوەی ئەلیکترۆنی لەسەردیواری کۆمپانیاکەی نوسراوە:
ماڵئاوا یەکسانی بەخێربێیت نەمری!ئەمە چ جۆرە خەیاڵە پڕاوەکی کاپیتاڵانەیە، ئەم سەرمایەدارە لەسەردیواری کۆمپانیاکەی نوسیوە هەژاری و نایەکسانی فشەیە،جا قوڵبەسەری ئەوەیە هەژاران تاهەتایە هەژاربن! ڕەنگە مردن بەهەژاران باشتربێت.بەڵام ئەم سەرمایەدار بێگومان دەزانێت تا ئەوکاتە ئێسقانیشی نامێنێت، بۆیە پێی ئاسایە ئێسقانی هەژاران ببینێت.نوح هەراری دەڵێت:
جەنگلەدژی مەرگ لەلوتکەی پڕۆژەکانی سەدەی بیست و یەک دا دەبێت. بەڵام لەئێستاوە ئەمە دەبینین چ ڕوودەدات،ئەم ڕێویە زیرەکە لەجەنگی ئۆکرانیاش دەیەوێت یەخەی پۆتین بگرێت،نەک خودی سیستەم..لەوانەیە ئەویش پێی وابێت شەڕخوازی پۆتین خەتای ئەوەیە زۆر لیبڕاڵ نییە!وەک چۆن نیولیبڕاڵەکان هەمیشە کێشەکان دەگۆڕنەوە بۆ کەمی لیبڕاڵبوون،ئەم بانگەشەیەش وەک هی مەلاکانە کەدەڵێن:چارەسەر لە ئیسلامدایە!نوح هەراری دەڵێت:
گەرباوەڕی خۆمان بەپیرۆزی ژیانی مرۆڤ و پێشکەوتنی زانستی بەردەوام وپایەدار“پێشکەوتن لەدیدی نیچەوە هەڵەیەکی مۆدەرنیتەیە” لەبەچاوبگرێن کەلەسەرەوەی هەرەمی پێداویستی ئابوری سیستەمی سەرمایەداری دێن.
لەبەرئەوە جەنگ دژی مەرگ ناچاریە.مرۆڤەکان بەهەرهۆکارێک بمرن بۆئەمە بەسانایی قبوڵناکرێت،ئەم خەباتە دژی مەرگ بۆ پایەداری زانست و سیستەمی سەرمایەداری حاشا هەڵنەگرە.
بەبڕوای حەراری خەمی سەرمایەداری بەختەوەری و نەمری مرۆڤە ،ولەلوتکەی داخوازی سیستمدایە زانایان و دەڵاڵانی بانک ئەوەیان بەگرنگە تا دەستیان بەداهێنان و قازانجی نوێ بگات ،ئایا زانست و زانایی لەمە زیرە کانێتر هەیە.بەڵام ڕاستی بە قازانج شتێکی وا پێویست نییە بەسەرمایەداری بازرگانی چەک و مرۆڤ کوژی و شەڕ قازانجی زیاترە.هەروەها دەڵێت:

ئەگەر ماهیەتی پێویستیە ئابوریەکانی ی سیستم بەس نەبێت ترس لەمردن ئەوهەستە دەوروژێنێت. بەلای هەراریەوە پێش هەرشت ئەم پڕۆژانە پڕۆژەی سەرمایەدارین، ئەوسێستەمەی زانستیشی قۆرغکردوە بۆ مەبەستی خۆی. سەیرە سیستەم بەم هەموو توانایە خۆی لە هەژاری و بەدبەختی و جەنگ و نەخۆشیە کۆمەڵایەتیەکان گێلبکات، بەڵام لەخەیاڵی ئەوەدابن لەداهاتودا مر□ق نمربێت، پرسیار ئەوەیە ئەوکات لەشکری بێکار دەمێنێت ، کە پێویستی حەتمی ماناوەی سیستەمی کاپیتاڵی قازانج پەرستە. پاشانحەراری دەڵێت:
بەشێکی گەورە لەداهێنانە هونەری وپرەنسیپە سیاسی و خۆپارێزیەکان، ئاینی سەرچاوەیان ب□ ترس لەمەرگە. ئەمەش بە هیچ شێوەیەک ڕاست نیە، ئەوداهێنانە بۆباشترکردنی هەل و مەرجی کۆمەڵایەتین!
ودی ئالن: وتویەتی من نامەوێ لە ڕێی هونه ر نەمربم . دەمەوێ بەنە مریبگەم..
هەراری دەڵلێت کاتێک خەڵکی بیر لەدەرفەتی ڕاستەقینەی نەمری بکەنەوە ویستی ژیان لەواندا هەموو بیانویەک بۆ هەڵگرتنی باری قوڕسی ئایدیۆلۆژیا"، وهونرو ئاین پوچەڵدەکاتەوە.
بەکورتی دەمەوێت بڵێم :سستەمی سەرمایەداری کە ئایدیۆلۆژیای زیرەکانەی لیبڕالیزم تەبەنی دەکات بەردەوام نکۆڵی لەئایدیۆلۆژیا دەکات، لێرەدایە کە ڕێویبونی حەراری دەردەکەوێت "باری قورسی ئایدیۆلۆژیا" نوح پێماندەڵێت :واز لەبیروباوەڕ بێنن، چونکە بەختەوەر نابن، بەڵام لەڕاستیدا مر□قی بێئایدیۆلۆژیا بەختەوەر نییە، ڕاستە ئایدیۆلۆژیەکان کێشەش دەخوڵقێنن، بەڵام ئەوەی واش دەکات مر□ق ن□بێتە ڕۆبۆت و پەیوەندیەکی ڕوت"ئاژەڵیانە"ی بەجیهانەوە نهبێت بیروباوەڕو ئایدیۆلۆژیایە. دەشێت شانبەشانی زانست و تەکنەلۆژیا ، بیروباوڕو بەهای نوێ بخوڵقێت. بەڵام زانایانی تەکنیک و زانستی تەکنەلۆژی کە دەیانەوێت زانست عەرشی فەلسەفە داگیربکات، نکۆڵی لەتوانای فەلسەفە دەکەن بۆ کێشەکانی مرۆڤایی□تی، مر□ق د□کەن بەڕۆبۆت. وەک نیچە دەڵێت: بەهۆی نکۆڵی لەفەلسەفە یان داگیرکرانی لەلایەن زانست تەنانەت لەئەوروپا لەڕێکخستنی سیاسیدا گەیشتونە ئاستی داڕوخان. نەخۆشی مۆدێرنیتە دابڕانە لەمەعنەویات و تاکگەرایی ڕەها و لەهەمانکاتدا تاکگەرایی ئەمڕۆ لەسەر حیسابی ئەخلاقە . نکۆڵیکردن لەهەرجۆرە بابەتێکی مەعنەوی وەک سەرچاوەی بەختەوەری، لەوانەیە تەنیا لەلێواری تیۆریدا بسەلمێندرێت، واقیع شتێکیترە. بەدیدی ئەو ، بەپشتبەستن بە بێنتهام و میل ،لەدەرەوەی چێژو ئازار هیچ شتێک مایەی خۆشنودی نییە، یان بەدبەختی، وەلێ ئەمە تەنیا بەڕۆبۆتکردنی ئینسانە. داماڵینیەتی لەهەستی مرۆڤانەو کۆمر□ق. ب□دابڕینی تاکەکان

و چەککردنیانە ،چەکی فیکر،کە تەنیا چەکە دەتوانێت بەرامبەر وێرانکاری و بێ ئەخلاقی سەرمایەداری بوەستێت و مرۆڤایەتی ڕزگاربکات،لەمەترسی وێرانبوونی ژینگە،ودیکتاتۆریەتی تەکنەلۆژی ئایندە، بێگومان لەناوبردنی مرۆڤ و کۆمەڵکوژی لەوانەیە پڕۆژەی شاراوەی سیستەم بێت. نەک گەیشتن بەنەمری. ئێمە شایەتی ئەو حەقیقەتەین کە مرۆڤەکان هەندێجار لەپێناو ئامانجێکدا تێدەکشن گیانی خۆیان دەبەخشن هێشتا هەستبەبەختەوەری زیاتر دەکەن،لەوانەی کە لەبانیۆ خۆیان دەشۆن و فڕۆکەی تایبەیان هەیە ، ئەمڕۆکە وڵاتانی پێشکەوتوی سەرمایەداری چیتر لەڕێگەی چەکەوە پێویستیان بە مرۆڤ نیە بۆسنورەکانی خۆیان ،سەرمایەداری لەسەردەمی فەتحکاریدا بۆیە گاڵتەکردن بە نیشتیمانپەروەری و بەرژەوەندی گشتی لەوڵاتانی جێتەماحی حکومەتە نیولیبڕاڵەکان فەلسەفەیەکی پێویستە. نا بێت مرۆڤ بیر لەئازادی بکاتەوە، با کۆمپانیاکان ئازادبن لە تاڵانی وڵاتانی جیهانی سێیەم! خەمی گشتی، بەرژەوەندی گشتی ئەمانە لە فەلسەفەی نیولیبڕالدا گێلێتین، بخۆ و بنو بەختەوەربە وەک گا یەک. لەژێر سایەی ئەم تاکگەراییە بێ هەستە دەسەڵاتی دیسپلینکەر هەموو دەستدرێژیەک دەکاتە سەر ژیان و ژینگەو کۆمەڵگە و مرۆڤیش دەکاتە ڕۆبۆتێکی بێ هەست و ڕوح،دەبێت خەریکی پڕکردنی هەژماری بانکی بێت، نەک مێشکی،چونکە لەوانیە لەداهاتودا بتوانێت تەمەنی درێژبکاتەوە بە و پارەیە. ئەگەر پێویستبکات چێژی سێکسی بۆ درێژ دەکرێتەوە، ئەمانە گریمان و خەمی زانستی کۆنتڕۆڵکراوی سەرمایەدارین.

مەحمود عەبدوڵڵا